THE ISRAELITE PRESS of Western Canada. The only Jewish Newspaper

אידישע וואָרט

Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year.
Est. 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg Manitoba

דער באַריכט פון דער פאַלעסטינער קאָמיסיע

ווען די שורות ווערן געשריבן, איז נאָך ניט באַוואוסט, ווען דער באַריכט פון דער קאָמיסיע וואָס האָט אויסגעפאָרשט די לעצטע געשעענישן אין ארץ־ישראל וועט פאַרעפנטלאַכט ווערן. עס קאָן זיין, אַז דער באַריכט זאָל שוין זיין פאַרעפנטלאַכט ווען די שורות וועלן זיין אין דרוק, און עס קאָן זיין, אַז עס וועט נאָך נעמען אַ חודש אָדער מער, איידער ער וועט דערזעען די ליכטיקע וועלט.

דערווייל זיינען אָבער שוין דורכגעגאַנגען קאַרגע דריי חדשים זינט די קאָמיסיע האָט זיך צוריקגעקערט פון ארץ־ישראל, און דער באַריכט איז נאָך ניט פאַרטיק פאַר דער עפנטלאַכקייט. מען קאָן דאָך ניט זאָגן, אַז דער קאָמיסיע דאַרף טאַקע נעמען אַזויפיל צייט צו קומען צו באַשלוסן און אָנצונעמען רעקאָמענדאַציעס אין די גרעניצן פון איר אוטאָריטעט. אדרבא, אַלע סימנים זיינען דאָ, אַז די קאָמיסיע איז שוין לאַנג געווען פאַרטיק, נאָר אירע באַריכטן זיינען פונ'ם קאָלאָניאַל מיניסטער אָפּגעשיקט געוואָרן צו־ריק פאַר אויסבעסערונגען.

אייניקע פון די אויסבעסערונגען האָבן קאָנטיק געטראָגן בלויז אַ מעכנישן כאַראַקטער. די קאָמיסיע האָט, ווי עס ווערט באַריכטעט, איבער־געבראַכט איר אוטאָריטעט אין האָט באַרירט פונקטן וואָס האָבן צו טאָן מיט דער אַלגעמיינער פאָליטיק אין לאַנד, בעת זי האָט געהאַט די פולמאַכט צו באַשעפטיקן זיך בלויז מיט אַלץ וואָס האָט אַ שייכות צו די לעצטע ראַ־יאָטן און די דירעקטע סבות וואָס האָבן זיי אַרויסגערופן.

דאָס אַליין וואָלט אָבער ניט פאַרצויגן דעם ענין אַזוי לאַנג. גיכער פון אַלץ זיינען דאָ אויך געווען פאָליטישע אויסזעצונגען קעגן די באַריכטן וואָס די קאָמיסיע האָט דערלאַנגט צום קאָלאָניאַל מיניסטער. און דערפאַר האָט ער זיי געהאַלטן אין צוריקקערן פאַר אויסבעסערונגען.

וואָס די אויסזעצונגען זיינען געווען, קאָנען מיר, נאַטירלאַך, ניט וויסן. מען קאָן זיך בלויז משער זיין, אַז דאָס האָט געהאַט צו טאָן מיט דער אַלגעמיינער בריטישער קאָלאָניאַלער פאָליטיק און מיט איר טענדענץ אָנ־צוהאַלטן אַ געוויסן גלייכגעוויכט צווישן די שטרייטנדיקע צדדים.

עס זעט דערפאַר אויס, אַז דער באַריכט פון דער קאָמיסיע וועט ניט ווייט גיין פון דער פאָליטישער ליניע אָנגעצייכנט פון דער בריטישער רעגי־רונג. יעדנפאַלס, וועט ער, ווי עס איז פון פריער געווען באַשטימט, ניט באַרירן די פראַגן וואָס גייען ניט אַריין אין זיין יוריסדיקציע, — ווי די באַל־פור דעקלאַראַציע, די מאַנדאַטן פאָליטיק און א. וו.

עס זיינען דערפאַר ניטאָ קיין שום גרונדן פאַר די אַלאַרמירנדיקע באַריכטן וואָס זיינען לעצטן דערשינען אין די צייטונגען וועגן דעם אַנטי־אידישן כאַראַקטער פון דעם באַריכט פון דער קאָמיסיע. און וועגן די גרינד־לאַכע ענדערונגען אין דער באַלפור דעקלאַראַציע וועלכע די קאָמיסיע זאָל האָבן באַשלאָסן צו רעקאָמענדירן.

די בריטישע אַרבעטער רעגירונג און בריטישע פאָליטישע פירער בכלל האָבן נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל באַשטעטיקט, אַז זיי האַלטן זיך פעסט אָן דער באַלפור דעקלאַראַציע און אָן דעם מאַנדאַט, — און אָט די באַציאונג וועט מוזן בלייבן וואָס דער באַריכט פון דער קאָמיסיע זאָל ניט זיין. דער באַריכט אַליין וועט מסתמא פאַרמולירט ווערן אַזוי, אַז ער זאָל ניט באַרירן די דאָזיקע אַלגעמיינע פאָליטיק.

וואָס דער באַריכט וועט זיין, וועלן מיר זעען. דערווייל האָבן מיר קיין אורזאַכן ניט צו נעמען ערנסט די אַלאַרמירנדיקע קלאַנגען. וואָס זיינען גיכער פון אַלץ דער פּראָדוקט פון אַ פאַנטאַזיע פון צייטונגס־לייט פון אַ גע־וויסער ריכטונג, וועמען ס'איז אָנגענעם אַזוי צו פאַנטאַזירן . . .

מיליטערישע איבונגען אין די שולן

אַ נייער פאַרזוך איז דאָ לעצטנס געמאַכט געוואָרן איינצופירן מיליטערישע טרעניר־רונג אין ווייניפּעגער פאָלקס־שולן. דער פאַרזוך איז דורכגעפאַלן, — די ווייניפּעגער "סקול באָרד", אויסהערנדיק די פּראָטעסטן קעגן מיליטערישע איבונגען פון אַ צאָל געזעלשאַפטלאַכע קערפּערשאַפטן, צווישן וועלכע עס זיינען אפילו געווען קירכלאַכע וועלכע מען קאָן ניט חושד זיין אין ראַדיקאַליזם, — האָט דעם פאַרשלאָג דורכגעוואָרפן.

דערמיט זיינען מיר נאָך אָבער ניט פטור געוואָרן פון דער דאָזיקער געפאַר, און עס איז קיין ספק ניט, אַז פאַרזוכן וועלן ווייטער געמאַכט ווערן און אַ דרוק וועט נאָך אויסגעאיבט ווערן פון די מיליטאַריסטן, צו באַאיינ־פלוסן די "סקול באָרד" איינצופירן מיליטערישע איבונגען אין די שולן.

די געשיכטע איז, וואָס אָט די וואָס זוכן איינצופירן מיליטערישע אי־בונגען אין די שולן מאַכן זיך פאַר זייער אומשולדיקע מענשן, וואָס זיינען כלומר'שט אַליין די שטאַרקסטע קעגנער פון מיליטאַריזם. וואָס־דען, מילי־טערישע איבונגען זיינען, הייסט עס, געזונט פאַר'ן קערפּער און נוצלאַך פאַר'ן גייסט, — זיי דערציען אַ דיסציפּלינירטע יוגנט, און וואָס איז סיידן נויטיקער ווי געזעלשאַפטלאַכע דיסציפּלין?

די "אומשולדיקייט" פון אָט דעם באַוועגונג פירט טאַקע אַראָפּ אַ סך גוט־מיינעדיקע מענשן פון וועג. אַ היגע טעגלאַכע צייטונג האָט זיך אַנומלט אין אַ לייט־אַרטיקל באַקלאָגט, למאי מען מאַכט עס אַזאַ טומל וועגן די מיליטערישע איבונגען, — עס איז דאָך ניטאָ קיין שום געפאַר, אַז קאָ־נאַדע זאָל ווערן מיליטאַריסטיש. און מיליטערישע איבונגען פאַר זיך אַליין זיינען דאָך גוט.

דער טעות ליגט דאָ אין דער מיסאַויסטייטשונג פון דעם באַגריף "גע־זעלשאַפטלאַכע דיסציפּלין". אַזאַ דיסציפּלין איז זיכער נויטיק, אָבער זי מוז קומען פון אַן אינערלאַכן פליכט־באַוואוסטזיין און פון אַ פרייען ווילן. מילי־טערישע דיסציפּלין באַזירט זיך אָבער בלויז אויף געהאָרכזאַמקייט צו באַ־פעלן, און טויטעט אוועק זעלבסט איניציאַטיווע און פרייען געדאַנק. זי קאָן שאַפן גוטע שקלאַפן, אָבער ניט קיין פרייע בירגער.

וואָס איז שייך דער געזונטקייט פון פיזישע איבונגען, — זיינען דאָך דאָ אַזעלכע אין אַלע שולן, און קיינער האָט ניט וואָס אויסצוזעצן קעגן זיי, — אויסער די, וואָס ווילן אַז זיי זאָלן טראָגן אַ מיליטערישן כאַראַקטער.

עס איז כדאַי צו וויסן, אַז די מיליטערישע איבונגען אין שולן ווערן אָנגעפירט אונטער אויפזיכט פון דעם דעפּאַרטמענט פון פאַרטיידיקונג, — ניט פונ'ם בילדונגס דעפּאַרטמענט. דאָס מיניסטעריום פון מיליץ גיט אויס גרויסע סומען געלט אויף מיליטערישע איבונגען אין די שולן, און שטעלט צו פאַר דעם צוועק מ י ל י ט ע ר י ש ע אינסטרוקטאָרן פאַר יעדער שול וואָס פאַרלאַנגט עס. אָפיצערן פון דער ארמיי זיינען עס די, וואָס גיבן אַכ־טונג אויף דעם גאַנצן עסק.

דערפון זעט מען קלאָר דעם מיליטערישן כאַראַקטער פון די דאָ־זיקע איבונגען, און די זאַך איז גאָר ניט אַזוי אומשולדיק, ווי מען פּרוּווט זי מאַכן.

אַזוי לאַנג אָבער ווי די מיליטערישע טרעניר־רונג וועט געשטיצט ווערן פון דער רעגירונג, וועלן ווייטער געמאַכט ווערן פאַרזוכן צו באַווירקן יעדע "סקול באָרד" אין לאַנד איינצופירן זי אין די שולן. דאָס בייז דאַרף אַזוי אַטאַקירט ווערן ביים וואָרצל, — עס מוז אָנגעפירט ווערן אַ קאַמף קעגן דעם, אַז די רעגירונג זאָל שטיצן מיט'ן פאָלקס געלט אַ באַוועגונג וואָס זוכט איינצופלאַנצן אין אונזער יוגנט אַ מיליטאַריסטישן גייסט.

ביי דער טאָכטער צו גאַסט

(אַ ברוין פון לאָס־אַנדזשעלעס)
פון מ. שאַליט

מיר האָבן דאָ אויצט געהויבענע געסט. איינגעלאַד פעלן זיי. דאָ קיינמאָל ניט אויס, זיי קומען אַהער אין די הייסע טעג פון יאָר אין זיי קומען אין די פאַלטע. זיי קומען אַהער מייסטענס נאָר בעגשן ראש־חדש. נאָר אַזוי גיך ווי זיי באַקאָ־נען זיך מיט די "חיים'ס" פון דער שיי־נער תפילה ווילן זיי שוין פון דאַנען ניט אויעף. דערהויפּט גלייכט מען דעם חיים שאין בחם בושה וכלימה — דאָס לעבן אַן שטימונג און אַן שאַנדע . . .

נאָר די אַלע גרויסקייטן וואָס קומען אַהער זיינען נאָר, ווי מען זאָגט, ביז דעם פּתעזידענט. אויצט אָבער האָבן מיר דאָ דעם פּרעזידענט אַליין צו גאַסט.

מר. אַן מרס. קולידזש זיינען אַהער געקומען כאַפּן אַביסל כבוד און רו, נאָר דעם שווערן יאָר וואָס זיי האָבן פאַר־באַראַכט ביי זיך אין קליינשטעטל וואו זיי האָבן זיך געמוזט אויסמישן מיטן פּראָס־טען פאָלק נאָר דער גדולה אין "ווייס־הויז" . . .

און זיי, זיינען אויצט געקומען ווי גע־הערוק. און מיר האָבן מיט וואָס אויפ־צונעמען. מיר האָבן וואָס צו צייגן, מיט וואָס צו באַרימען זיך און מיט וואָס צו מאַכן דעם באַזוך אָנגענעם. פון דעם גרויסן ים מיט אַלע זיינע "ביטשעס", ביז צו די כל־ערליי שיינע "שטערן" ווערט פאַר די געסט געוויזן ווי אין אַ פאַנאַראַמע אַלעס וואָס אין שיין און גרויסאַרטיק. און די קולידזשעס האָבן אַ סך דנאה געהאַט פון די אַלע זאַכן, וועל־כע זיינען ווי אַ שיינע פאַנטאַזיע און זיי ווייזן זיך פון דאַנען נאָר ניט אַוועק. און ווען לעצטע וואָך האָט זיי די "קאַ־מער פון קאָמערץ" מכבד געווען מיט אַ באַנקעט אויף וועלכן אַלע גדולים זיינען געווען אַפּאַרוון. האָט דער געוועזענער פּרעזידענט געבראַכט זיין שוויגן און האָט געהאַלטן אַ רעדע פון אַ פינף הונ־דערט ווערטער!

ער האָט דערקלערט אַז פון אַלע פּע־צער וואָס ער האָט אין זיין לעבן באַ־זוכט איז דאָס דער איינציקער פּלאַץ וואו די ענערגיע און גייסט פון דעם אַמעריקאַנער פאָלק האָט זיך אַרויסגע־צייגט אַם שטאַרקסטן. אין אַזאַ קורצער צייט האָט מען דאָ אַזויפיל אויפגעטאָן, און אַלעס מיט אַזאַ גרויסן פאַרגעס און געוועטער פאַנטעזיקייט. און לאָס־אַנ־דזשעלעס וועט וואַקסן און ווערן מיט דער צייט די גרעסטע און שטאָט אין אַמעריקע . . .

* * *

ווי מען דאַרף זיך פאָרשטעלן האָט אַזאַ רעדע געמאַכט אַ גרויסן עפעקט און אויב צו דעם וואָלט נאָך געווען אַבי־סעלע לייכטער צו מאַכן אַ לעבן וואָלט שוין גאָר ניט שלעכט געווען.

דערווייל האָבן דאָ די אַרבעטסלאָזע געצייגט דאָס ריכטיקייט פון דעם גע־זעץ אַז צוזאַמען מיט דעם וואוקס פון רייכקייט וואַקסט אויך די אַרעמקייט פּראָפּאָרציאָנעל, און ווען אויך אַ מאַסע פון אַ פינף טויזנט אַרבעטסלאָזע האָבן זיך אַ לאָז געטאָן צום סיטי האַל פאַדערן אַר־בעט און אַ פאַרגרינגערונג פון דער שווערער לאַגע האָט מען זיי אויך פיין אויפגענומען. מען האָט זיי דערלאַנגט גוטע קלעפּ מיט שיינע "כעפּ" ווי פאַר באַלשעוויקעס, קאָמוניסטן פאַסט, און ווען זיי האָבן ניט געוואָלט פאַרט צעגיין זיך מיט גוטן האָט מען זיי מכבד געווען מיט עטלאַכע גאַז באַמבעס פון וועלכע דאָס געערטע פאַראַמלונג האָט זיך גוט צעוויזן און אוועק אַהיים פאַרלייכ־טערט . . .

* * *

לעצטן זונטאָג האָט דאָס אידישע לאָס אַנדזשעלעס געליגט אַ ווינקל־שטיין פון דעם נייעם האָספּיטאַל מיט דעם געהוי־בענעם נאָמען: "די צעדערן פון לבנון". עס איז אַ בנין פון אַ קאַרגע דריי מיי־ליאָן דאָלאַר און עס איז אַ קרעדיט צום הינן אידנטום.

ביז אַהער האָט עקזיסטירט אַ פאַר־עלטערטער האָספּיטאַל וואָס איז געבויט געוואָרן מיט צוואַנציק יאָר צוריק און איז פאַר דער צייט געוואָרן קליין לגבי דער גרויס פון דער איצטיקער באַפעל־קערונג. נאָר אַנשטאָט דעם וואָס דער אַלטער אַנשטאַלט איז געווען נאָענט צום האַרץ פון דער אידישער געטאָ, זיי־ענדיק ניט ווייט פון דער באַרימטער "באַל הייטס" וואו דאָס ביסל אידיש־קייט איז מייסטענס פאַרפלאַנצט, גע־פינט זיך דער נייער האָספּיטאַל אין די בערג פון "האָלליוואוד" וואו די לופט איז פיל ריינער און געזונטער אָבער ניט אַזוי צוגעפּאַסט צו די ספּעציעלע אידישע נויטן ווי דער פריערדיקער. די אידישע קהלות קאָנען זיך ניט אַריינלעבן אין אַ פרעמדער גוישעער סביבה ווי ניט גוט עס זאָל דאָרט ניט זיין. "בינט מיך אויף אַלע פיל און לייגט מיך צווישן מיינע איינע־גע" — זאָגט דער איד און אין דעם איז פאַראַן אַ שטיק אמת . . .

נאָר דאָך וועט דער האָספּיטאַל דער־גרייכט ווערן אויף אייגענע געלטן און ווען עס וועט פאַרטיק ווערן איז מען זיכער ניט צו האָבן קיינע שולדן אויף דעם. דער "קאָמיוניטי טשעסט" וועל־כעס איז די צענטראַלע אָרגאַניזאַציע פון אַלע צדקה אַנשטאַלטן וועט עס אויס־האַלטן מיט אַלעס נויטיקעס. ווייַלע דאָרטן וועלן זיין אַ היבשע צאָל בעטן פאַר אַרימע לייט.

די "קאָמיוניטי טשעסט" וועלכע האָט געהאַט געוואָלט איבער דריי מיליאָן דאָלאַר פון די היגע איינוואוינער האָט אויסגעראַלטן מיט איבער פיר הונדערט טויזנט דאָלאַר. ספּעציעל אידישע אינ־סטיטוציעס. אידן גיבן און איהן נעמען און סיי די געבער און סיי די נעמער זיינען מייסטענס פון דעם באַעלבאַטישן קלאַס, ווייל פאַר די אַרימע לייט קלייבט מען ערשט באַזונדער . . .

נאָר ווי שטייט דאָרטן אין דער הייליקער כתובה: "והכל שריר וקים" — אַלעס איז אַלרייט און רעכט.

וויליאַם האַווארד טאַפט

(ספּעציעל פאַר "דאָס אידישע וואָרט")
פון בערנאַרד פּאָסטאַ

דורך דעם טויט פון וויליאַם האַווארד טאַפט האָבן די אַמעריקאַנער אידן פאַר־לאָרן איינעם פון די בעסטע פריינט, וואָס זיי האָבן ווען עס איז געהאַט אין דעם אַמעריקאַנעם עפנטלאַכן לעבן. טאַפט האָט פאַרשטאַנען די אידן און איז גע־ווען סימפּאַטיש צו זייערע אידעאַלן און שטרעבונגען, בעת ער איז געווען פרע־זידענט פון די פאַראייניקטע שטאַטן. ער האָט אָבער ניט ווי די מייסטע שטאַטס־לייט אָנגעוואָרן זיין סימפּאַטיע און פאַר־שטענדיקונג, נאָכדעם ווי ער האָט פאַר־לאָזן דאָס "ווייסע הויז". פריינטלאַך ווי ער איז געווען אַלס פּרעזידענט צו אי־דישע נויטן, איז ער געוואָרן נאָך פריינט־לאַכער צו די אידן נאָכדעם ווי עס זיינען פון אַם אַראָפּ פאַראַנטוואָרטלאַכקייטן פון פּרעזידענטשאַפט.

געבאָרן און דערצויגן אין סינסינעטי, דער צענטער פון פאַרשיידענע אידישע טעטיקייטן, איינשליסנדיק דעם "היברו יוניאָן קאָלעדזש" און די רעפאָרם באַ־וועגונג, וואָס אייזיק מ. וויי האָט דאָרט אָנגעפירט, איז טאַפט נאָך אַלס יונ־גערמאַן געקומען אין נאָענטער באַרירונג מיט אַ גרויסער צאָל פון די פּראָמינענט־סטע פירער פון אַמעריקאַנער אידנטום. די אונטערשיע קיך וואָס טאַפט האָט באַזוכט איז געווען בשכנות מיט דער "סינאַגאָגע" און וועלכער דער דינאַמי־שער אייזיק מ. וויי האָט געפּרעדיקט. טאַפט פלעגט דערציילן ווי אַזוי זיין פאָ־טער, וועלכע איז געווען אַ גלח, פלעגט ביי געוויסע געלעגנהייטן זיך בייטן מיט די בימה'ס מיט דעם ראַביי ליליענטאַל, אַן אנדער פּראָמינענטער ראַביי, די דאָ־זיקע פּריערדיקע סימפּאַטאָמען פון אידיש־קריסטלאַכן גוטן ווילן האָבן געמאַכט אַ טיפן איינדרוק אויף טאַפט'ן. אין די דאָ־זיקע פאַרבינדונגען מיט אידן־בעת זיין יוגנט קאָנען מיר געפינען די שפּורן פון זיין שפּעטערדיקן גוטן ווילן צו די פון די פאַראייניקטע שטאַטן.

דער ערשטער איד וואָס האָט געשיפּלט אַ ראָלע אין דער קאַריערע פון דעם צו־קונפטיקן פּרעזידענט איז געווען גאָם קאַרגער, דער פאָליטישער רעפּאָרטער פון דער צייטונג "סינסינעטי טיימס", וואָס טאַפט'ס ברודער איז געווען איר איינ־טימער, קאַרגער'ס שאַרף אויג האָט דער־זען אין דעם יונגן ריכטער דעם מאַן, וואָס וועט שפּעטער דינען זיין לאַנד־סיי אַלס פּרעזידענט און סיי אַלס הויפּט ריכטער פון סופּרים קאָורט. אַן אינטימע פריינטשאַפט האָט זיך פאַרקניפּט צווישן קאַרגער'ן און טאַפט'ן, אַ פריינטשאַפט וואָס האָט אָנגעהאַלטן ביז דעם טאָג פון קאַרגער'ס טויט.

דורך דער צייט וואָס ער איז געשטו־נען אויף דעם לייטער פון פאָליטישן דערפאָלג, פון דיסטריקט אַטאָרני ביז דעם אַמט פון גענעראַל־פּראָקוראָר פון די פאַראייניקטע שטאַטן, האָט טאַפט פון צייט צו צייט זיך געטראָפן מיט אידי־שע פירער פון אַהייאַ, ווי דזשוליוס פליישמאַן, אַדאָלף קאָהען און דער עלי־טערער סיזאָנגוד, אָבער ערשט ווען ער איז נאָמינירט געוואָרן אַלס פּרעזידענט פון די פאַראייניקטע שטאַטן האָט זיך אָנגעהויבן זיין רעקאָרד פון וויכטיקער אידישער טעטיקייט אין פאַרלויף פון זיין קאַריערע.

אַ צאָל אידן האָבן אים געהאָלפן קריגן די נאָמינאַציע פאַר פּרעזידענט, וואָס רוזוועלט האָט שטאַרק אונטערשטיצט. וויליאַם לאָעב, דער סעקרעטאַר פון פּרע־זידענט רוזוועלט, האָט ממש ניט גע־רוט כדי צו קריגן דעלעגאַטן וואָס זאָלן אונטערשטיצן טאַפט'ן, און דער רעזולי־טאַט פון לאָעב'ס אָנשטרענגונג קאָן גע־זען ווערן אין דער לייכטקייט, מיט וועל־כער טאַפט האָט געקראָגן די נאָמענאַציע. אויף נאָם קאַרגער האָט געטאָן זיין חלק צוגרייטונגען די "פּובליסיטי" ערב דער קאָנווענשאָן, ווען טאַפט איז נאָמינירט געוואָרן. וויקטאָר ראָזענוואַטער, ד ע ר טשערמאַן פון דער נאַציאָנאַלער רעפּוב־ליקאַנער קאָמיטע, איז אַרומגעפאָרן אי־בער'ן גאַנצן לאַנד און האָט אָנגעפירט אַ גרויסן קאַמפּיין, שאַפנדיק שטימונג פאַר טאַפט'ס נאָמינאַציע.

דער הויפּט אויפטו פון זיין אַדמיני־סטראַציע, וואָס האָט טאַפט'ן געמאַכט באַליבט ביי די אַמעריקאַנער אידן, איז געווען די שטיצע וואָס ער האָט געגעבן צו דעם קאַמפּיין אָפּצוברעכן די טריטי מיט רוסלאַנד אַלס רעזולטאַט פון דעם, וואָס דעם צאַר'ס רעגירונג האָט זיך אַנט־זאָגט אַריינצולאָזן קיין רוסלאַנד אַמע־ריקאַנער אידישע בירגער. כאָטש טאַפטס האַנדלונג בנוגע דעם ענין איז אָנגע־פרעגט געוואָרן דורך אַזעלכע פּראָמינענ־טע אידן ווי יעקב שיף און לוּאיס מאַר־שאַל, האָט אָבער קיינער ניט געצווייפלט אין טאַפט'ס אויפריכטיקייט.

די פראַגע וועגן דער רוסישער טריטי איז שוין געווען אַ שטרייט פונקט, ווען טאַפט איז אין יאָר 1908 נאָמינירט גע־וואָרן פאַר פּרעזידענט, ווען ער האָט גע־האַלטן די רעדע ביים אָנגענעמען די נאָמי־נאַציע, האָט טאַפט זיך אָפּגעשטעלט אויף דער רוסישער פאַסאַפּאָרט־פראַגע און האָט זי באַצייכנט אַלס "עקלהאַפט צו די פּרינציפּן פון אונזער רעגירונג", און האָט צוגעזאָגט צו באַהאַנדלען די דאָזי־קע פראַגע אויב דער לייכטקייט, מיט וועל־כן, אין צוויי שפּעטערדיקע רעדעס האָט ער ווידער אויסגעדריקט זיין פאַלאַנג צו העלפן.

אַז זיינע פאַרשפּרעכונגס זיינען ניט בלויז פּאָליטישע רייד איז באַוויזן גע־וואָרן ווען ער האָט אין יאָר 1911 איינ־געלאַדן יעקב שיף, לוּאיס מאַרשאַל, מיי־ער סולצבערגער, אַדאָלף קראָהן, פיליפּ שטיין, יעקב פרוּט, י. וואָלטער טריי־בערג, בערנאַרד בעטמאַן און סיימאַן וואָלף צו אַ "לאַנטשעאָן" אין "ווייסן הויז", כדי צו דיסקוטירן די פראַגע וועגן אָפּברעכן די רוסישע טריטי. אויף וויפיל דאָזיקן ביל אין 1913 איז געווען דאָס עס איז באַקאַנט איז דאָס געווען דאָס ערשטע מאָל וואָס אַ פּרעזידענט פון די פאַראייניקטע שטאַטן האָט איינגעלאַדן אַ דעלעגאַציע פון אידן אויף אַ מאָלצייט אין "ווייסן הויז".

נאָך דעם "לאַנטשעאָן" האָט פּרעזי־דענט טאַפט איבערראַשט די דעלעגאַציע ווען ער האָט פאָרגעלייענט די באַשלוס־סען צו וועלכע ער איז געקומען בנוגע דער טריטי. נאָך איידער ער האָט גע־הערט אַ וואָרט וועגן דעם פון די מיט־גלידער פון דער דעלעגאַציע. ער האָט אַרומגערעדט די נאָנצע פראַגע, אָנגעבנ־דיק די אורזאַכן "פאַר" און "קעגן" אָפּ־ברעכן די טריטי, און ער האָט ווידער־האַלט "ווי שטאַרק ער איז פאַראינטערע־סירט אין דער פראַגע". ער האָט דער־קלערט, אַז די לאַנג פאַרבעסערט זיך און עס איז ניט נויטיק קיין איבערגעאייליטע האַנדלונג.

ווען טאַפט האָט געענדיקט האָט ער געבעטן, אַז זיינען באַמערקונגען זאָלן ניט פאַרעפנטלאַכט ווערן, אָבער יעקב שיפ'ן האָבן די רייד, וויזט אויס, פאַר־דראָסן און ער האָט אויסגערופן: "איך ווילן אַז מען זאָל דאָס יאָ פאַרעפנטלאַכן, איך ווילן, אַז די גאַנצע וועלט זאָל וויסן דעם פּרעזידענט'ס שטעלונג". לוּאיס מאַרשאַל האָט דאַן אויך געענטפערט אויף אייניקע פונקטן פון דעם פּרעזידענט'ס מיינונגען. עטלאַכע טעג נאָכדעם האָט שיף אין אַ בריוו, געפאָדערט אַ דערקלע־רונג פון דעם פּרעזידענט פאַר ניט האַל־טן דעם צוזאָג, וואָס ער האָט געמאַכט בעת דעם קאַמפּיין. אין דער צייט וואָס טאַפט איז געווען מיט דער מיינונג אַז ער האַנדלט אין די אינטערעסן סיי פון די אידן און סיי פון דער אַלגעמיינער בירגערשאַפט דערמיט וואָס ער האַלט זיך אָפּ פון אָפּברעכן די טריטי מיט רוסלאַנד, האָבן די פירער פון אַמעריקאַ־נער אידנטום אָנגעפאַנגען אַ נאַציאָנאַלן קאַמפּיין צו ווירקן דורך דער עפנטלאַכער מיינונג אויף דעם פּרעזידענט און אויף דעם קאָנגרעס.

די רעזולטאַטן פון דעם דאָזיקן קאַמ־פּיין זיינען געוואָרן קלאָר, ווען דער סענאַט און דער קאָנגרעס האָבן אָנגענו־מען רעזאָלוציעס, וואָס האָבן אויפגעפאַס־ערט דעם פּרעזידענט, אַז ער זאָל לאָזן וויסן רוסלאַנד אַז די טריטי וועט אָפּגע־בראָכן ווערן דעם 1טן יאַנואַר, 1913. נעייך נאָכדעם האָט טאַפט אָנאָנסירט, אַז ער וועט געבן די אידן אַ חנוכה־מתנה דורכדעם וואָס ער וועט געבן רוסלאַנד אַ אָפיציעלע מעלדונג, און ער האָט עס טאַ־קע אויף געטאָן.

הויפּטזעכלאַך אַ דאַנק דעם איינפלוס פון אידישע פירער האָט דער פּרעזידענט וועטירט דעם פאָרגעשלאָגענעם "דיליינ־ג העם - נאַרדנער" אימיגראַציע - ביל, וואָס האָט געפאָדערט אַ בילדונגס - עקזאַמען פאַר אימיגראַנטן, און וואָס אידן זיינען געווען קעגן דעם. דער וועטאָ פון דעם דאָזיקן ביל אין 1913 איז געווען איי־נער פון דעם פּרעזידענט'ס לעצטע אָפי־ציעלע אַקטן אין זיין אַמט, אָבער ער האָט מיט דעם געקראָגן די דאַנקבאַרקייט פון דער גאַנצער אידישער אָפּעלקע־רונג.

אין משך פון די פיר יאָר אין "ווי־סן הויז" האָט טאַפט באַוויזן זיין פריינטשאַפט צו אידן. ווען אַ יונגער אי־דישער סאָלדאַט אין דיסקרימינירט גע־וואָרן בעת די העכערונגען אין דער אַר־מיי, האָט טאַפט אונטערזוכט דעם ענין און האָט געזאָגט אַז דער יונגערמאַן זאָל קריגן זיין פאַרדינטן לוין.

אין מאַי, 1911, האָט פּרעזידענט טאַפט אַדרעסירט אַ מיטינג פון דער וואַשינגטאָנער אידישער קאָנגרעגיישאָן צו דער געלעגנהייט פון דעם קאַמפּיין אויפצושטעלן אַ מאָנומענט צו חיים סאָ־לאָמאָן וועגן דער אַמעריקאַנער רעוואָלו־ציע, און זיינע רייד האָבן געהאַט אַ גרויסע ווירקונג אויף דעם וואַקסנדיקן אינטערעס אין דער קאַריערע פון דעם אידישן פּאַטריאָט, וועמען די היסטאָרי־קער האָבן פאַרנאַכלעסיקט. אין 1910 האָט טאַפט אויף געהאַלטן אַ רעדע אויף דער קאָנווענשאָן פון די "בני־ברית" אין וואַשינגטאָן, און אין דעם זעלבן יאָר האָט ער געשאָפן אַ פּרעזידענט דערמיט וואָס ער איז געקומען קיין גיריאַרק צו דעם באַל פון "בנות - יעקב" (דאָוטערס אָף דזשייקאָב).

טאַפט'ס באַשטימונג פון אַסקאָר שטראַוס אַלס צוואַנצטער קיין טערקיי און לוּאיס איינשטיין אַלס געוואַנדעטער קיין קאַסטאַ ריקאַ זיינען צווישן זיינע וויכטיקע דיפּלאָמאַטישע באַשטימונגען. ביידע באַשטימונגען זיינען אויפגענומען געוואָרן גוט און זיי זיינען אָפּגעשעצט געוואָרן. אין 1912 איז טאַפט געווען דער ערשטער צו קריגן דעם גאָלדענעם מעדאַל וואָס די "בני־ברית" האָבן באַ־שטימט צו דער פּערזאָן, אַן אונטערשייד פון גלויבן, וואָס האָט אין פאַרלויף פון יאָר אַמעמערסטן ביינעשטייערט פאַר דעם וואַוילשלשאַנד פון אידן.

אָבער ווען אַלע זיינע אידישע באַשטי־מונגען וועלן פאָרגעסן ווערן, און אַלע זיינע אידישע פריינט וועלן פאַרשטעלט ווערן דורך דעם נעפּל פון דער געשיכטע, און זיינע אַנדערע אידישע פאַרדינדו־נגען וועלן פאַרשווינדן ווערן, וועט טאַפט געדענקט ווערן מיט דאַנקבאַרקייט דורך די אידן פון די אידן פון אַמעריקע פאַר צוויי זאַכן: ערשטנס פאַר זיין גלענ־צענדיקן אַרטיקל וועגן אידן אין דעם "נאַ־ציאָנאַלן געאָגראַפישן מאַגאַזין" פון יו־לי, 1919, און צווייטנס, פאַר זיין באַ־רימטער רעדע וואָס ער האָט געהאַלטן ביי דער "אַנטי - דעפאַמיישאָן" (אַנטי־

(שלוס אויף זייט 3)

פורים, דער פריילאַכער אידישער יום-טוב

אַ פאַרשפּעטיקטער אַרטיקל פון אונזער ירושלימ'ער מיטאַרבעטער פון בן-יקיר

פורים איז פון שטענדיק אַן געווען דער פריילאַכסטער אידישער יום טוב. אַ גאַנץ יאָר איז דער אויך געווען פאַר־יאָגט, פאַרטאָן אין ביזנעס, ניט געוואוסט פון קיין גליקלאַכער שעה, — איז אימער געווען פאַרטאָן אין דעם גרויזאַמען קאַמף פאַר עקזיסטענץ. אָבער ווי נאָר עס איז געקומען פון פורים פלעגן ער אויפלעבן און זיך פרייען אויף דער באַפרייאונג פון אידישן פאָלק פון זיינע אונטערדריקער.

די מיצוה זיך אָנצושיכור' פורים ביז מען זאָל ניט וויסן דעם אונטערשייד פון צווישן "אָרור המן" און "ברוך מרדכי" שטאַמט פון די צייטן פון תלמוד. אין מיטל־אַלטער פלעגט מען זיך שוין פאַר־שטעלן און שפּילן די פאַרשיידענע פּו־רים שפּילן. שוין אַ קורצע צייט פאַר פורים פלעגן די ישיבה בחורים אויפק־לייגן די גמרות און נעמען "איינשטו־ירן" וואָס מען האָט געאַרבעט שפּילן אין די פּיעסן "מכירת יוסף" גלות און דוד" "אחשורש און אסתר" און פיל אַנ־דערע. די דאָזיקע פּיעסן זיינען איבער־גענאַנגען אין די הענט פון דור צו דור געשריבן ווערהייט און די מוזיק האָט מען ניט געהאַט אין נאָטן, נאָר מען האָט אין בערגעגעבן בירושה פון איינעם צום אַנ־דערן. חברה שפּילער זיינען אָפּגעזונגען פון שטוב צו שטוב, אָפּגעזונגען די פאַרשטעלונג וואָס פלעגט דויערן אַ האַלבע שעה און דערפאַר באַקומען עפּעס געלט און גוטע זאַכן.

די גרויסע רבנים און בעלי מוסר האָ־בען אפילו אַרויסגעגעבן "איסורים" אויף דעם מנהג צו שפּילן אין פורים מיט מאַסקעס, אַנטאָן זיך פרוויד קלייד־דער אַ. וו. אָבער דאָס פאַלק, דער המון, האָט נעקוקט אויף די אַלע פאַרבאָטן מיט אַ גוטמוטיקן געלעכטער און מיט דער צייט האָט אויך די רבנים אָנגעהויבן נאָכצו־געבן און אין שולחן ערוך שרייבט דער באַקאַנטער רב און מקובל ר' משה איס־רעלש, אַז "דאָס וואָס מען איז זיך נוהג אָנצוטאָן מאַסקעס אין פורים, און אַ מאַנסבל טוט אַן פרויען קליידער, און אַ פרוי — מענער קליידער איז ניט גע־פעלאָך ווייל די כוונה איז נאָר זיך צו מאַכן פרייליאַך".

פורים איז אַ פיערער פון אַהייאַ, ווי דזשוליוס פליישמאַן, אַדאָלף קאָהען און דער עלי־טערער סיזאָנגוד, אָבער ערשט ווען ער איז נאָמינירט געוואָרן אַלס פּרעזידענט פון די פאַראייניקטע שטאַטן האָט זיך אָנגעהויבן זיין רעקאָרד פון וויכטיקער אידישער טעטיקייט אין פאַרלויף פון זיין קאַריערע.

אַ צאָל א